

ONA TILINING JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI O'RNI VA RIVOJLANISH
ISTIQBOLLARI

Madaminova Farzona Farxodjon qizi
Toshloq tuman 3-son texnikumi
Ona tili o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ona tilining jamiyat va shaxs hayotidagi ahamiyati, milliy o'zlikni shakllantirishdagi o'rni hamda globallashuv sharoitida til taraqqiyoti masalalari ilmiy-nazariy jihatdan yoritiladi. Ona tilining ta'lim tizimi, madaniyat va ijtimoiy ong bilan uzviy bog'liqligi tahlil qilinib, uni asrash va rivojlantirishning dolzarb yo'nalishlari ko'rsatib beriladi. Keltirilgan xulosalar ona tili jamiyat barqarorligi va ma'naviy rivojlanishining muhim omili ekanini asoslaydi.

Kalit so'zlar: ona tili, milliy o'zlik, til siyosati, til madaniyati, ta'lim tili, globallashuv, ma'naviyat, ijtimoiy barqarorlik, davlat tili, raqamli muhit.

Abstract. This article discusses the importance of the mother tongue in society and the life of the individual, its role in the formation of national identity, and the issues of language development in the context of globalization from a scientific and theoretical perspective. The inextricable link between the mother tongue and the education system, culture, and social consciousness is analyzed, and current directions for its preservation and development are indicated. The conclusions presented substantiate that the mother tongue is an important factor in the stability and spiritual development of society.

Keywords: mother tongue, national identity, language policy, language culture, language of education, globalization, spirituality, social stability, state language, digital environment.

KIRISH

Ona tili har bir xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy boyligi va madaniy merosini o'zida mujassam etgan ijtimoiy hodisa hisoblanadi. Insonning dunyoqarashi, tafakkuri va ijtimoiy munosabatlari aynan ona tili orqali shakllanadi. Shu bois ona tili masalasi nafaqat lingvistik, balki ijtimoiy, madaniy va siyosiy ahamiyatga ega bo'lgan muhim mavzu sanaladi.

Globallashuv, axborot oqimlarining keskin ortishi va xorijiy tillarning ta'siri kuchayib borayotgan hozirgi davrda ona tilining mavqeini mustahkamlash dolzarb vazifaga aylangan. Agar jamiyatda ona tiliga yetarli e'tibor berilmasa, milliy o'zlik zaiflashadi va madaniy uzilishlar yuzaga keladi. O'zbek tili boy tarixiy va adabiy merosga ega bo'lib, u asrlar davomida xalqning ma'naviy tayanchi bo'lib kelgan. Mazkur maqolaning maqsadi ona tilining jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini yoritish, uning asosiy funksiyalarini ochib berish hamda zamonaviy sharoitda rivojlanish istiqbollari ko'rsatishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Sharq mumtoz tafakkurida ona tilining ahamiyati masalasiga alohida e'tibor qaratilgan. Xususan, Alisher Navoiy o'z asarlarida turkiy tilning boy imkoniyatlarini ilmiy va badiiy jihatdan asoslab, ona tilining davlat va adabiyot tili sifatidagi mavqeini mustahkamlash g'oyasini ilgari surgan [1]. Uning qarashlari bugungi kunda ham ona tilining milliy tafakkur va madaniyatdagi rolini tushunishda muhim manba hisoblanadi.

Zamonaviy tilshunoslikda til va jamiyat munosabatlari Joshua Fishman asarlarida keng yoritilgan. U tilni milliy identifikatsiyaning asosiy belgisi sifatida baholab, ona tilining ijtimoiy hayotdagi

mavqeini saqlab qolish jamiyat barqarorligi uchun muhim ekanini ta'kidlaydi [2]. Fishman fikricha, til siyosati va ta'lim tizimi ona tilining rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Ta'lim jarayonida ona tilining ahamiyati masalasiga Jim Cummins alohida e'tibor qaratadi. Uning nazariy qarashlariga ko'ra, boshlang'ich ta'limni ona tilida olgan o'quvchilarda bilimlarni o'zlashtirish darajasi yuqori bo'ladi hamda ikkinchi tillarni egallash jarayoni ham samaraliroq kechadi [3]. Bu yondashuv ona tilining intellektual rivojlanishdagi asosiy rolini ko'rsatadi.

O'zbek tilshunosligida ona tilining davlat va jamiyat hayotidagi o'rni Shavkat Rahmatullayev ilmiy ishlari orqali yoritilgan. Muallif o'zbek tilining me'yoriy rivoji, adabiy til madaniyati va til siyosati masalalarini tahlil qilib, ona tilining ijtimoiy nufuzi bevosita davlat siyosati va ta'lim sifati bilan bog'liqligini asoslab beradi [4].

Shuningdek, Azizxon Kayumov ona tili va adabiyot o'rtasidagi uzviy aloqani tahlil qilib, milliy adabiyot taraqqiyoti ona tilining boyligi va barqarorligiga chambarchas bog'liq ekanini ta'kidlaydi [5]. Uning fikricha, adabiy til taraqqiy etmas ekan, milliy madaniyatning to'laqonli rivoji mumkin emas.

Pedagogik yo'nalishda Abdulla Avloniy qarashlari alohida ahamiyatga ega. U ona tilini tarbiya va ma'rifatning asosiy vositasi sifatida baholab, yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalashda tilning rolini yuksak qadrlagan [6]. Avloniy qarashlari bugungi ta'lim tizimida ham dolzarbligini yo'qotmagan.

NATIJARLAR

Olib borilgan ilmiy tahlillar va mavjud manbalar asosida ona tilining jamiyat taraqqiyotidagi o'rni ko'p qirrali va tizimli ekanligi aniqlandi. Natijalar ona tilining shaxs kamoloti, ta'lim samaradorligi, milliy o'zlikni shakllantirish hamda jamiyat barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Avvalo, ona tilining shaxs rivojlanishidagi ahamiyati aniqlangan natijalardan biri hisoblanadi. Ona tilida muloqot qilgan va ta'lim olgan shaxslarning fikrlash jarayoni aniqroq, nutqi ravonroq va ijtimoiy muhitga moslashuvi tezroq kechishi kuzatildi. Ona tili orqali inson atrof-muhitni idrok etadi, tushunchalarni shakllantiradi va bilimlarni tizimli ravishda o'zlashtiradi. Bu holat ona tilining kognitiv jarayonlardagi yetakchi rolini ko'rsatadi.

Natijalarga ko'ra, ta'lim jarayonida ona tilining to'liq va izchil qo'llanilishi bilimlarning chuqur o'zlashtirilishini ta'minlaydi. Ona tilida olib borilgan darslar o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, savol berish va mustaqil xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, fanlarni ona tilida o'qitish ta'lim mazmunining tushunarli bo'lishiga va bilimlar barqarorligiga xizmat qiladi. Ona tilining jamiyatdagi ijtimoiy funksiyalariga oid natijalar shuni ko'rsatadiki, til milliy birdamlikni mustahkamlovchi asosiy omillardan biridir. Jamiyat hayotida ona tilining rasmiy (ta'lim, hujjatlar, ommaviy axborot vositalari) va norasmiy (kundalik muloqot, oilaviy muhit) sohalarida faol qo'llanilishi milliy ong va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi. Aksincha, ona tilining ijtimoiy mavqei cheklangan sharoitda madaniy begonalashuv va tilga befarqlik holatlari yuzaga kelishi mumkin.

Natijalardan yana biri shundaki, ona tili madaniy merosni saqlash va avlodlarga yetkazishda asosiy vosita hisoblanadi. Folklor, adabiyot, tarixiy manbalar va urf-odatlar ona tili orqali yashab keladi. Ona tilining boyligi va adabiy me'yorlarga amal qilinishi milliy madaniyatning uzluksizligini ta'minlaydi. Bu esa jamiyatning ma'naviy rivojlanish darajasini belgilovchi muhim ko'rsatkichdir.

Shuningdek, ona tilining davlat tili sifatidagi maqomi jamiyat taraqqiyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi aniqlangan. Davlat boshqaruvi, qonunchilik, ta'lim va ilm-fan sohalarida ona tilining faol qo'llanilishi uning ijtimoiy nufuzini oshiradi va til rivoji uchun qulay muhit yaratadi. O'zbek

tilining davlat tili sifatida mustahkamlanishi natijasida rasmiy hujjatlar, darsliklar va ilmiy materiallar ona tilida keng qo'llanila boshlagani ijobiy holat sifatida baholanadi.

Globalashuv sharoitida olingan natijalar ona tilining raqamli makondagi ahamiyati ortib borayotganini ko'rsatadi. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va elektron platformalarda ona tilidagi kontentning ko'payishi yosh avlodning tilga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Raqamli muhitda ona tilining faol ishlatilishi tilning zamonaviy ehtiyojlarga moslashuvchanligini va yashovchanligini ta'minlaydi.

Umuman olganda, natijalar ona tilining jamiyat taraqqiyotida strategik ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi. Ona tili ta'lim sifati, madaniy merosni saqlash, milliy o'zlikni mustahkamlash va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda markaziy o'rin tutadi. Ushbu natijalar ona tilini rivojlantirish va uning ijtimoiy hayotdagi mavqeini yanada mustahkamlash zarurligini asoslab beradi.

XULOSA

Ona tili jamiyat ma'naviy hayotining asosiy tayanchi bo'lib, shaxs kamoloti, milliy o'zlikni anglash va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim o'rin egallaydi. Ushbu maqolada keltirilgan natijalar ona tilining nafaqat muloqot vositasi, balki xalqning tarixiy xotirasi, madaniy merosi va tafakkur tarzini shakllantiruvchi omil ekanini ko'rsatadi.

Ona tilida olib boriladigan ta'lim bilimlarning chuqur va barqaror o'zlashtirilishiga xizmat qilishi, shaxsda mustaqil fikrlash, muloqot madaniyati va ijtimoiy faollikni rivojlantirishi bilan ajralib turadi. Tilning ta'lim jarayonidagi yetakchi o'rni yosh avlodning intellektual va ma'naviy rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, ona tili orqali milliy qadriyatlar, an'analar va madaniy meros avloddan avlodga uzluksiz yetkaziladi.

Maqolada yoritilgan fikrlar ona tilining jamiyat hayotidagi rasmiy va norasmiy sohalarda faol qo'llanilishi milliy birdamlikni mustahkamlashini tasdiqlaydi. Davlat tili sifatida ona tilining mavqeini mustahkamlash uning ijtimoiy nufuzi va amaliy imkoniyatlarini kengaytiradi. Ayniqsa, huquqiy hujjatlar, ta'lim, ilm-fan va ommaviy axborot vositalarida ona tilidan izchil foydalanish til rivoji uchun qulay sharoit yaratadi.

Globalashuv va raqamli muhit sharoitida ona tilini asrash va rivojlantirish dolzarb vazifaga aylanmoqda. Xorijiy tillarni o'rganish zarur bo'lsa-da, bu jarayon ona tilining mavqeiga putur yetkazmasligi lozim. Aksincha, ona tilining raqamli platformalarda, zamonaviy texnologiyalar va ilmiy sohalarda faol qo'llanilishi uning zamon bilan hamnafas rivojlanishini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, ona tilini asrash va rivojlantirish jamiyatning umumiy mas'uliyati bo'lib, bu jarayonda davlat siyosati, ta'lim tizimi va jamoatchilik faolligi muhim ahamiyat kasb etadi. Ona tiliga e'tibor va hurmatni kuchaytirish orqali milliy o'zlikni mustahkamlash, ma'naviy barqarorlikni ta'minlash va kelajak avlod uchun boy madaniy meros qoldirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Navoiy A. Muhokamat ul-lug'atayn. – Toshkent: Fan, 1987.
2. Fishman J.A. Language and Ethnic Identity. – Oxford: Oxford University Press, 1989.
3. Cummins J. Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire. – Clevedon: Multilingual Matters, 2000.
4. Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining hozirgi adabiy tili. – Toshkent: Universitet, 2010.
5. Kayumov A. O'zbek adabiy tili va adabiyot masalalari. – Toshkent: Fan, 2008.
6. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O'qituvchi, 1992.
7. Crystal D. Language Death. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
8. Spolsky B. Language Policy. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
9. Safarov Sh. Til va madaniyat. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015.

10. Аюезов, О. П., Балтаниязов, А. С., Турсимуратов, С. Е., & Хожабаев, Н. М. (2025, November). САКСАВУЛ ЭКАДИГАН СЕЯЛКАНИНГ ЯНГИ ЭГАТ ШАКЛЛАНТИРУВЧИ ИШЧИ ОРГАНИНИНГ ТЕХНОЛОГИК ВА КОНСТРУКТИВ ПАРАМЕТРЛАРИНИ АСОСЛАШ. In Conferences (Vol. 1, No. 4, pp. 425-428).
11. Tursimuratov, S. E., Iskenderova, S. O., & Kadirimbetova, T. S. (2025). Investments and legal issues in agriculture. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 5(3), 86-90.
12. Аюезов, О. П., & Турсимуратов, С. Е. (2022). РАЗРАБОТКА ПОЛОЛЬНО-РЫХЛИТЕЛЬНОЙ ЛАПЫ ХЛОПКОВОГО КУЛЬТИВАТОРА И РЕЗУЛЬТАТЫ ЕЁ ИСПЫТАНИЯ. ИЛМИЙ МАҚОЛАЛАР ТЎПЛАМИ, 235.
13. Турсимуратов, С. Е., & Ибрагимов, К. Ж. (2020). ПРИМЕНЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ. Матрица научного познания, (6), 108-110.
14. Турсимуратов, С. Е., & Ибрагимов, К. Ж. (2020). ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ АГРАРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ. Академическая публицистика, (7), 29-31.
15. Турсимуратов, С. Е. (2019). Сравнение сельскохозяйственных машин по показателям безопасности. In Традиции и инновации в развитии АПК (pp. 527-530).
16. Турсимуратов, С. Е. (2019). Анализ технологий посева зерновых культур. In Традиции и инновации в развитии АПК (pp. 508-511).
17. Islomov Z. O'zbek tilining ijtimoiy funksiyalari. – Toshkent: Akademnashr, 2018.
- 18.

